

Rudolf Steiner:

Az ima

GA59-ből. Berlin, 1910. február 17.

„Mi a misztika?” című előadásomban a misztikus elmélyülésnek arról a módjáról beszéltem, amely a középkorban Eckhart mestertől kezdve Angelus Silesiusig általános volt. Lényege az, hogy a misztikus, a külvilág minden élményétől függetlenül magát megkísérelt behatolni lelke mélyébe addig az élményig, hogy kioltva mindent, amit a mindennapi események hívtak benne életre, lelke úgyszólván önmagába vonult vissza, és mégis megmaradt benne egy önálló világ. Ez a világ mindig jelen van, csak elnyomják fényükkel az erőteljesen ránk ható külső élmények. Emiatt ez a belső világ csak gyengén fénylik; olyan gyengén, hogy sokan észre sem veszik. A misztikus ezt a belső világot kicsiny szikrának, „szikrácskának” nevezi, de tisztában van azzal, hogy lelki élményeinek ez az igénytelen kis szikrája hatalmas lánggá szítható fel, amely megvilágítja a lét alapjait és forrásait. Más szóval, a saját lelkünkbe való elmélyedés útján elvezet eredetünk megismeréséhez, amit „Isten megismerésének” nevezhetünk.

Előadásomban arra is rámutattam, hogy a középkor misztikusai abból indultak ki, hogy ennek a szikrácskának magától kell nagyra nőnie. Ezzel ellentétben kiemelttem, hogy a mai szellemtudomány a fejlődésből, a lélek erőinek tudatos emberi akarattal irányított fejlődéséből indul ki és a megismerés magasabb formáihoz, az imaginatív, inspirált és intuitív megismeréshez emelkedik fel. Ezért a középkori misztikus elmélyülést kiindulópontnak tekinthetjük az igazi, magasabb rendű szellemi kutatáshoz, amely ugyan először bensőnk kifejlesztése útján keresi a szellemet, de azután az a mód, ahogy saját útjára lép, kivezeti a bensőből és elvezeti azokhoz a forrásokhoz és mélységekhez, amelyek – saját lelkünket is beleértve – minden jelenségnek és ténynek alapját képezik. Úgy tekintettük tehát a középkori misztikát, mint a valódi szellemi kutatás első lépcsőfokát. Akinek van érzéke hozzá, hogy elmélyedjen Eckhart mester bensőségességében vagy felismerje, hogy a spirituális megismeréshez milyen mérhetetlen erőt merített a misztikus elmélyülésből Johannes Tauler, akinek van érzéke hozzá, hogy meglássa, milyen mélyen bevezette később a lét titkaiba Valentin Weigelt és Jakob Böhme-t mindaz, amit az ilyen misztikus elmélyülésből nyertek – amelyen ok már túl is léptek – akinek van érzéke hozzá, hogy megértse, mivé válhatott éppen az ilyen misztikus elmélyülés által egy Angelus Silesius, aki nemcsak arra volt képes, hogy ragyogó betekintést nyújtson a szellemi világrend nagy törvényeibe, hanem arra is, hogy magával ragadó, szívet melegítő szépséget vigyen mindabba, amit a világ titkairól elmondott – aki mindezt felfogja, az felmérheti, hogy az emberi természet bensőségességének micsoda ereje rejlik a középkori misztikában és milyen végtelenül nagy segítséget nyújthat ez a misztika annak, aki maga is a szellemi kutatás útjára akar lépni.

Említett előadásom alapján tehát a középkori misztikát a szellemtudomány nagy és csodálatos előiskolájának tekinthetjük. Hogyan is lehetne másképp? Mi mást akarna a szellemi kutató, mint benső erőivel kibontakoztatni azt a szikrácskát, amelyről a misztikusok beszéltek. Csak abban különbözik a misztikustól, hogy az abban a hitben élt, hogy elég, ha nyugodt lélekkel átadja magát annak a kis szikrácskának, s az majd magától elkezd egyre ragyogóbban égni és világítani; a szellemi kutató viszont tisztában van azzal, hogy a kis szikra megnöveléséhez fel kell használnia azokat az erőket és képességeket, amelyeket a legfőbb bölcsesség a hatalmába adott.

Ha mármost a misztikus hangulat a szellemi kutatás előkészítője, másrészt azt mondhatjuk, hogy a misztikus elmélyülés előkészítője, mondhatnánk előiskolája az a lelki tevékenység, amivel éppen ma akarunk részletesebben foglalkozni, az igazi értelemben vett imádság.

A misztikus azáltal vált képessé az elmélyülésre, hogy előzőleg már munkálkodott a lelkén – esetleg öntudatlanul – tehát már magával hozott egy olyan lelki hangulatot, ami elvezette a misztikus elmélyüléshez, mi pedig az igazi értelemben vett imádságban találhatjuk meg ezt az előkészítő fokozatot.

Az utóbbi évszázadok szellemi fejlődése oda vezetett, hogy egyes szellemi áramlatok az imát a legkülönfélébb módokon félreértették. Ezért ma nem lesz könnyű dolgunk, ha el akarunk jutni annak megismeréséhez, hogy mi is valójában az ima. Ha meggondoljuk, hogy az utóbbi évszázadok mindenfajta szellemi fejlődéséhez hozzáfűződött valami, amit úgy nevezhetnénk, hogy önző szellemi áramlatok előtérbe lépése, amelyek széles körben hatottak, úgy nem csodálkozhatunk, ha az emberek az imát is belevonták önző vágyaik, önző kívánságaik körébe. Pedig bátran elmondhatjuk, hogy semmivel sem lehet jobban félreérteni az imát, mintha bármilyen formában is egoizmust viszünk bele. Mai előadásunkban megpróbáljuk az imát minden pártállástól és egyoldalú irányzattól függetlenül, tisztán szellemtudományi szempontból vizsgálni.

Ha meg akarjuk tudni, mi az ima, akkor – egyelőre csak az első megértés céljából – azt mondhatjuk: míg a misztikus feltételezi, hogy találni fog lelkében egy kicsiny szikrát, ami aztán misztikus elmélyülése révén tovább ég, tovább világít, az imádkozó ezt a szikrát, ezt a bensőséges lelki életet éppen most akarja felgyújtani. Bármilyen feltételek között jöjjön is létre az ima, hatékonysága éppen abban rejlik, hogy a lelket arra indítja, hogy vagy újra megtalálja a misztikusok kis szikráját, ha már jelen van és rejtve világít a lélekben, vagy pedig maga gyújtsa fel fényét. Ha meg akarjuk vizsgálni, miért érezzük szükségét az imának, mi az ima lényege, akkor a lélek mélységeinek egyik jellemző tulajdonságát kell figyelembe vennünk, amelyről egyik előző előadásomban azt mondtam, hogy igen jellemző rá a régi Herakleitos mondása: „A lélek határait meg nem találod, ha a világ összes utait bejárod is, titkaival oly széles területet fog át!” S ha az imádkozó egyelőre csak egy bizonyos fokon keresi is a lélek titkait, az a bensőséges hangulat, amit az ima hív életre, még a legnaivabb emberrel is megsejtet valamit a lelki élet végtelen távlataiból. Vizsgáljuk meg fejlődésében ezt az emberi lelket, amely bennünk él, és eleven mivoltában előbbre visz bennünket.

Tisztában kell lennünk avval, hogy a lélek, amely eleven fejlődésben él, nemcsak egyszerűen a múltból jön és a jövő felé halad, hanem jelenbeli életének minden pillanatában is hordoz magában valamit a múltból – és bizonyos értelemben a jövőből is. Abban a pillanatban, amit jelennek nevezünk, belenyúlnak lelki életünkbe a múlt hatásai és azok a hatások, amelyek úgyszólván a jövőből közelednek felénk. Annak, aki mélyebben tekint a lelki életbe, úgy tűnik, mintha az emberi lélekben két áramlat találkozna: az egyik áramlat a múltból tör fel, a másik a jövőből jön felénk. Lehet, hogy az élet egyéb területein ábrándozásnak és fantáziálásnak tekintik, ha arról beszélünk, hogy a jövőből felénk sietnek az események. Könnyű – bár triviális – azt mondani, hogy ami majd a jövőben történik, az még nincs itt, nem mondhatjuk tehát, hogy ami holnap fog megtörténni, az „felénk siet”; azt azonban bátran mondhatjuk, hogy az, ami a múltban történt, kiterjeszti hatását a jelenre is. Ez utóbbira persze nagyon könnyű a bizonyítékok egész sorát találni. Ki tagadná, hogy mai életünk tegnapi életünk eredménye? Ki tagadná, hogy ma a tegnapi szorgalmunk vagy hanyagságunk hatását érezzük? Senki sem tagadja, hogy múltunk belenyúl lelki életünkbe. De nem volna szabad a jövő reális hatását sem tagadni, hiszen magunk is láthatjuk, hogy a jövő eseményei valóban belépnek lelki életünkbe, mielőtt itt volnának. Vagy talán a félelem valamitől, ami holnap vár ránk, nem olyan érzés, amit a számunkra ismeretlen jövő felé küldünk? Minden olyan pillanatban, amikor fél vagy aggódik, érzései valóságával igazolja a lélek, hogy nemcsak a múlt

hatásaival számol, hanem belül, önmagában, mint eleve valósággal számol azzal is, ami a jövőből áramlik bele. Aki felméri a lelki élet mélységeit, az számos olyan dolgot talál, ami talán ellentmond az értelem absztrakcióinak, melyek szerint „a jövő még nincs itt, tehát még nem hathat”, de mégis megmutatkozik egész valóságában, ha a konkrét lelki élményeket vesszük szemügyre.

Lelkünkben úgyszólván egymásba folyik a múlt és a jövő áramlata, és ki tagadná, ha megfigyeli önmagát, hogy olyasmit alkot, mint az örvény két vízár összefolyásánál a külvilágban. Ha pontosabban megfigyeljük mindazt, ami a múltból kerül lelkünkbe, azt kell mondjuk, hogy lelkünk azáltal lett olyanná amilyen, amit a múlt benyomásai révén átéltünk. Olyanok vagyunk ma, ahogyan a múlt élményeit felhasználtuk és lelkünkben múltbeli tetteink, érzéseink, gondolataink hagyatékát hordjuk. Olyanok vagyunk, amilyenre váltunk. S ha mai szemmel pillantunk vissza korábbi élményeinkre, különösen azokra, amelyek létrejöttében és lelkünk számára való értékesítésében mi magunk is részt vettünk, ha tehát emlékezetünkkel a múltban időzünk és magunkba szállunk, gyakran ítélezünk magunk felett, és ezt gondoljuk: ma ilyen vagyok; és mivel ilyen vagyok, megtehetem, hogy ne mondjak „igent” sok mindenre, ami a múltban általam történt; úgy megváltoztam, hogy már sok mindennel nem értek egyet, sőt, talán egyenesen szégyellem némely múltbeli tetteimet. Ha jelenünket így a múlthoz kapcsoljuk, olyasfajta érzés lesz bennünk úrrá, hogy van bennünk valami, ami sokkal de sokkal gazdagabb és jelentékenyebb annál, amit magunkból akarattunkkal, tudattunkkal és individuális erőinkkel csináltunk. Mert ha nem volna bennünk valami, ami felette áll annak, amit magunkból csináltunk, akkor nem tudnánk önmagunkat elítélni vagy elismerni. Azt kell mondjuk, hogy van bennünk valami, ami nagyobb annál, amit eddig önmagunk fejlesztésére felhasználtunk. Ha egy ilyen gondolatot érzéssé változtatunk át, akkor először arra tekintünk, ami ismerős előttünk, amit megfigyelhetünk elmúlt tetteinkben és élményeinkben; arra, ami világosan áll előttünk, olyan világosan, ahogyan ez az emlékezet számára egyáltalán lehetséges, Azután mindezt, ami ilyen világosan, nyilvánvalóan áll előttünk, összekapcsoljuk valamivel, ami ki akar bontakozni lelkünkbelől, ami arra bír rá, hogy önmagunkon felülemelkedjünk és önmagunkat a jelenlegi álláspontunk alapján ítéljünk meg. Röviden: sejteni fogunk magunkban valamit, ami túlnő rajtunk, ha azt az áramlatot tekintjük, ami a múltból folyik lelkünkbe. És ez a sejtés, hogy van bennünk valami, ami nagyobb nálunk, alapjában véve a bennünk lévő Isten megérzésének első felvillanása lelkünkben. Érezzük, hogy él bennünk valami, ami nagyobb mindannál, ami jelenleg akarattunk irányítása alá tartozik. S ez úgy hat ránk, hogy felnézünk valamire, ami elvezet szűk határok közé zárt énkön túl egy isteni-szellemi Énhez. Így beszél a múlt érzéssé változtatott szemlélése.

És vajon hogyan szól hozzánk a jövőnek lelkünkbe folyó áradata, ha érzéssé változtatjuk?

Ez még világosabban és jelentősebben szól hozzánk. Ha a múlt eseményeire tekintünk vissza, érzéseink esetleg elmarasztaló ítélet, megbánás vagy szégyen formájában jelentkeznek; a jövővel viszont az aggodalom és félelem, a remény és öröm érzéseivel nézünk szembe. De ezekkel az érzésekkel kapcsolatban maga az események folyamata még nincs itt az ember számára, ezt még nem látja. Ezért itt a fogalmat, eszmét könnyebben át tudja változtatni érzéssé, mint az első esetben. Ezt maga a lélek teszi meg. Minthogy a jövőre vonatkozóan csak érzéseink valóságosak, úgy állnak előttünk ezek az érzések, mintha egy ismeretlen áramlásból születnének, amelyről feltételezzük, hogy esetleg így vagy úgy hat majd ránk, ezt vagy azt adhatja nekünk. Ha a kellő érzéssé változtatjuk át azt, ami biztos léptekkel közeledik felénk a jövő sötét öléből, ha érezzük, hogy mindez hogyan árad bele lelkünkbe és milyen érzések támadnak fel velük szemben lelkünkben, akkor érezzük azt is, hogy lelkünk állandóan újra kigyullad a jövőből felénk jövő élmények hatására. Itt érezzük csak igazán, hogy lelkünk mennyivel gazdagabbá, átfogóbbá válhat, mint amilyen. Már most, a jelenben érezzük, hogy lelkünk a jövőben egész biztosan még sokkal gazdagabb és hatalmasabb tartalmat fog magába fogadni. Már is rokonságban érezzük magunkat azzal, ami a jövőből jön felénk, rokonságban kell, hogy érezzük magunkat vele. Úgy kell éreznünk,

hogy lelkünk alkalmas mindannak a befogadására, amit a jövő még adhat neki. Ha így nézzük a múltat és jövőt, amint belefolynak a jelenbe, akkor megmutatkozik, hogy a lélek sejtelmei révén hogyan nő túl önmagán.

Ha a lélek visszapillant a múltra és ott meglát valami jelentős dolgot, ami életébe belejátszott, amellyel szemben nem állta meg a helyét, érthető, hogy bizonyos hangulat fogja el, bizonyos alaphangulat azzal kapcsolatban, amit a múlt eredményezett. Ha a lélek úgy érzi, hogy ítéletében, megbánásában vagy szégyenkezésében valami hatalmas árad bele a múlt áramlatából, akkor jön létre az, amit az isteni iránti áhítatnak nevezhetünk. Ez az áhítat valami isteni iránt, ami a múltból tekint ránk, amit csak sejthetünk, mint valamit, ami hat ránk, de amit tudatunkkal fel nem érhetünk, megteremti az egyik ima-hangulatot – mert két imahangulat van – azt, ami elvezet Istennek bensőnkben való átérzéséhez. Mit akarhat a lélek, mikor a múltnak ilyen érzésekkel adja át magát csendben, bensőségesen? Azt akarhatja, hogy az a hatalmasabb valami, amit kihasználatlanul hagyott, amit nem hatott át énjével, jelenvalóvá váljék benne. A lélek így vélekedhetik: ha ez a hatalmasabb valami bennem volna, akkor ma más volnék; nem élt bennem, nem volt jelen bennem. Az isteni, amit sejtünk, nem tartozott benső életemhez, ezért nem tettem magamat olyanná, hogy ma teljes mértékben „igent” mondhassak önmagamra. – Ha így érez a lélek, akkor felébred az emberben egy hangulat: hogyan fogadhatnám lelkembe azt, ami bár minden tettemben és élményemben benne élt, mégis ismeretlen maradt számomra? Hogyan tudnám magamba fogadni ezt az ismeretlent, amit énem nem ragadott meg? Ha ez a hangulat fogja el lelkünket, akár érzésként, akár szavakban, akár egy eszme formájában, ez az ima a múlttal kapcsolatban. Ekkor az egyik úton próbálunk áhítatosan közeledni az Istenséghez.

Más hangulat fog el, ha az ismeretlen jövő árja villantja fel előttünk az Istenséget. Ha ezt össze akarjuk hasonlítani az előbb leírt hangulattal, ezt kérdezhetjük: mi vezet el bennünket az ima hangulatához a múlttal kapcsolatban? Az, hogy tökéletlenek maradtunk, bár sejtjük, hogy belénk világít valami isteni, hogy nem fejlesztettük ki minden képességünket, minden erőnket, ami ebből az isteni elemből származhatna; hiányosságaink, amelyek folytán kevesebbek vagyunk, mint a belénk sugárzó isteni elem, ezek vezetnek el az imahangulathoz a múlttal kapcsolatban. Mi tesz bennünket a jövőből hatóan ugyanilyen hiányosakká? Mi az, ami a jövőből akadályozza fejlődésünket, a szellemiséghez való felemelkedésünket? Elég, ha azokra az érzésekre gondolunk, amelyek a lelkünket rágják és amelyekről már beszéltünk: az ismeretlen jövőtől való aggodalomra és félelemre. Vajon van-e valami, ami az ismeretlen jövővel szemben a biztonságérzés erejét öntheti lelkünkbe? Igen, van. De csak akkor fog helyes módon hatni lelkünkben, ha imahangulatként lép fel. Az alázat érzésének nevezhetnénk azzal szemben, ami a jövő sötét öléből jön felénk. Félre ne értsük egymást ezzel kapcsolatban! Nem akármilyen alázatról zengünk itt dicshimnusz, hanem egy egészen speciális alázatról van szó: az avval szembeni alázatról, amit a jövő hozhat számunkra. Aki aggodalommal és félelemmel tekint arra, amit a jövő hozhat számára, az akadályozza fejlődését, akadályozza lelki erőinek szabad kibontakozását. Semmi sem akadályozza tulajdonképpen lelki erőink szabad kibontakozását annyira, mint a jövőből lelkünkbe áradó ismeretlentől való félelem és aggodalom. Hogy mit hozhat számunkra a jövő iránti alázat, azt csak a tapasztalat alapján dönthetjük el.

Mi is hát a jövő eseményeivel szembeni alázat? Ideális formájában lelkünknek az a hangulata volna, amely mindig ezt fejezné ki: bármi jöjjön is, bármit hozzon is a holnap, azt semmiféle aggodalommal vagy félelemmel meg nem változtathatom. A legtökéletesebb lelki nyugalommal várom tehát, lelkem tökéletes csendjével. – Ez a jövőbeni események iránti alázat érzéséből adódó szemlélet azt eredményezi, hogy az, aki ilyen tökéletes lelki nyugalommal tud a jövő elébe nézni, de azért energiáját, tetterejét teljes mértékben megőrzi, az lelki erőit a legintenzívebben, a legszabadabban ki tudja bontakoztatni. Ha ez a jövőből felénk áradó események iránti alázat hangulata egyre inkább elfogja lelkünket, úgy érezzük, mintha egyik gátlás a másik után pattanna le

lelkünkéről. Ilyen alázatos érzésnek hatalmi szóra nem tudja átadni magát a lélek. Az alázat érzése annak a másik imahangulatnak az eredménye, amely a jövő felé irányul, a jövőbeni események bölcsességgel áthatott folyamatára. Ha rábízunk magunkat arra, amit az eseményekben lévő isteni bölcsességnek nevezünk, akkor ez mindig azt a gondolatot, érzést és impulzust hívja majd elő lelkünkben, hogy annak, ami jönni fog, meg kell lennie, és valamilyen vonatkozásban meg kell, hogy legyen a jó hatása. Ha ezt a hangulatot keltjük fel lelkünkben és kiéljük szavakban, érzésekben, eszmékben, ez a második fajta imahangulat, az alázat imahangulata.

A léleknek ebből a két hangulatából kell meríteni az imádkozásra indító impulzust. Mert lelkünkben megvannak rá az indítékok, és alapjában véve imahangulat támad minden lélekben, aki csak egy kicsit is felülemelkedik a közvetlen jelenen. Az imahangulat a lélek feltekintése a jelen időbeli mulandóságából az Örökkévalóságba, amely magába foglalja a múltat, jelent és jövőt. S mert a jelenlegi embernek oly nagy szüksége van arra, hogy életével felülemelkedjék a jelenen, azt mondatja Goethe Faustjával:

„Azt mondom majd a pillanatnak:
maradjál még, oly szépséges vagy!”

vagyis, ha valaha is meg tudnék elégedni egy csupán jelenbeli élettel

„akkor bilincsbe verhetsz,
akkor szívesen elpusztulok.”

Azt is mondhatnánk: Faust imahangulatért könyörög, hogy kiszabaduljon Mefisztofelész bilincseiből.

Az imahangulat tehát egyrészt szűk határok közé zárt énünk szemléletéhez vezet, amely a múltból a jelenbe dolgozta fel magát, és amely, ha rátekintünk, világosan megmutatja, milyen végtelenül sokkal több van bennünk, mint amennyit felhasználtunk; másrészt a jövőbe vezet el ez a szemlélet, és azt mutatja meg, hogy a jövő ismeretlen öléből sokkal de sokkal több áramlik énünkbe, mint amit énünk a jelenben átfog. E két hangulat valamelyikébe kell eljutni minden imával. Akkor az imában magában találjuk meg azt az erőt, amely túlvezet önmagunkon. S ha énünket megragadja ez a felfelé való törekvés, máris benne él a fejlődés ereje. Mikor úgy találjuk, hogy több van bennünk, mint amennyit kihoztunk magunkból, akkor imádságunk olyan, mint egy felkiáltás Istenhez: legyen jelen bennünk, töltsön el jelenlétével! Ha ehhez a felismeréshez érzésbelileg jutottunk el, akkor az ima továbbfejlődésünk forrásává válik. Ilyenkor az imát az én fejlesztő erőihez számíthatjuk. Ugyanígy állunk a jövővel szembeni imahangulattal is. Ha átadjuk magunkat az alázat hangulatának, ez egészen másként hat, mintha félelemmel és aggodalommal nézünk elébe annak, aminek jönnie kell. A félelem és aggodalom hullámai visszavetik azt, ami a jövőből akar lelkünkbe áramlani. Viszont termékenyítő reménnyel közeledünk felé, úgyhogy belénk tud hatolni, ha alázattal éljük bele magunkat a jövőbe. Hatalmas erő ez a bennünket látszólag lekicsinyítő alázat, amely fejlődésünket egyre magasabb fokra emeli.

Láttuk tehát, hogy az ima mint erő működik bennünk. Megnöveli és fejleszti énünket. Az imával megvilágosító és melegítő erőket vittünk lelkünkbe. Megvilágosító erőket, mert szabaddá teszik lelkünket azzal szemben, ami a jövőből jön felénk, és képessé teszik arra, hogy felvegye mindazt, ami a jövő sötét ölében készül számunkra; melegítő erőket, mert azt mondhatjuk, hogy bár a múltban elmulasztottuk az énünkben lévő isteni tartalmat teljes mértékben kibontakoztatni, de most érzéseinkben áthatottuk vele magunkat és hatni tud bennünk. A múlt iránti érzésekből fakadó imahangulat teremti meg azt a belső lelki melegséget, amelyről sokat beszélhetnének azok, akik az imát valóban át tudják érezni. Megvilágosító hatása azoknál mutatkozik, akik ismerik az alázat érzését, mikor imádkoznak.

Ha az ima lényegét nézzük, nem csodálkozhatunk rajta, hogy a nagy misztikusok az imában való elmélyülést tartották a misztikus elmélyülés előiskolájának. Imájukkal úgyszólván elvezették lelküket ahhoz a hangulathoz, amelyben képesek voltak azután az említett kis szikrát felgyújtani. Éppen a múlt szemlélete segít legjobban megérteni azt a mély bensőségességet, azt a csodálatosan intenzív lelki életet, ami az igazi ima velejárója. Hiszen a külvilági élmények és tapasztalatok, amelyek bennünket önmagunktól elidegenítenek, pontosan azonosak azzal, ami a múltban megakadályozta, hogy a bennünk lévő hatalmasabb erő – az isteni erő – érvényesüljön. Átadjuk magunkat a külső benyomásoknak, feloldódunk a külső élet sokféleségében, s ez szétszórta tesz, akadályozza a koncentrációt. Éppen ez az, ami a múltban nem engedte, hogy a bennünk lévő erősebb, hatalmasabb isteni erő kibontakozzék. Most azonban, hogy ezt az Istennel való bensőséges kapcsolat hangulatában kibontakoztatjuk magunkban, úgy érezzük, hogy bensőnkben már nem adjuk át magunkat a külvilág szétszóró hatásainak. Ez az, ami az önmagunkban lételem kimondhatatlan, csodálatos melegségével tölt el, azzal a belső boldogsággal, amit az Istentől átmelegítettség állapotának nevezhetünk. Ahogyan a kozmosz melege, amely a magasabb rendű lények fizikai szervezetében megjelenik, és ezáltal a környezetükkel megegyező hőmérsékletű alacsonyrendű lényekből kialakítja a magasabb rendű lényeket, ahogyan ez a fizikai hő a lényeket materiálisan teszi önmagukban lezárttá, bensőségessé, ugyanúgy hat az ima által felkeltett lelki melegség is, amely az önmagát a külvilágban elvesztő lelki lényt önmagában összezáruló lényvé alakítja át. Az ima felmelegít, mert átérezzük Istent; és nemcsak felmelegít, hanem bensőségesen benne érezzük magunkat önmagunkban.

Ha azután a másik irányban a külvilág dolgai felé fordulunk, tulajdonképpen mindig úgy tűnik, hogy áthatja őket valami, amit „a jövő sötét ölén” nevezhetünk. Mert annak, aki alaposabban megfigyeli a dolgokat, be kell vallania, hogy mindabban, amivel a külvilágban találkozunk, van valami, ami a jövővel áll kapcsolatban. Úgyszólván mindenütt megriaszt valami, ha félelemmel és aggodalommal fordulunk afelé, ami érhet. Úgy áll előttünk a külvilág, mint egy sűrű fátyol. Ha azonban kifejlesztjük magunkban az alázat érzését, az imahangulatot azzal szemben, ami a jövő sötét öléből jön felénk, akkor tapasztalhatjuk, hogy ugyanazzal a biztonsággal és reménységgel állhatunk a külvilág összes lénye elé, mint ami az alázat érzéséből árad belénk. Akkor, ha a világ bármely lényével állunk is szemben, így gondolkodhatunk: a világ bölcsessége fog belőle reánk ragyogni! Míg különben mindentől, ami elénk jön, sötétség mered ránk, és ez a sötétség érzéseinkbe is befészkezik magát, most azt fogjuk látni, hogy az alázat azt az érzést kelti bennünk, hogy alapjában véve csak azáltal fog a világ bölcs tartalma felénk ragyogni, amit lelkünkben mint legmagasabbat óhajthatunk és kívánhatunk. Így azt mondhatjuk: az ima alázatos hangulata az egész világgal kapcsolatban a megvilágosodás reményévé válik bennünk. A sötétség önmagunkba zár; már a fizikai sötétség is a szorosan körülzárttság, az elhagyatottság érzését kelti, ha éjszaka állunk valahol, és feketeség vesz körül. Mikor azonban eljön a reggel és megjelenik a fény, úgy érezzük, hogy kihelyeztek önmagunkból, de nem úgy, mintha elvesztettük volna önmagunkat, hanem úgy, mintha lelkünk legjobb akaratát, lelkünk legjobb vágyakozását bele tudnánk vinni a külvilágba. Érezzük, hogy azt az elmélyülést a világban, ami csak elidegenít önmagunktól, legyőzte az ima melegsége, amely önmagunkat önmagunkkal zár össze. S ha az ima melegségét egészen az alázat érzéséig fejlesztjük és ezek egymást áthatják, akkor az ima melege az ima fényeként gyullad fel. Ismét kilépünk önmagunkból, és tudjuk, hogy ha most egyesülünk a külvilággal és rávetjük pillantásunkat mindarra, ami körülöttünk van, nem érezzük magunkat szétszórtnak és önmagunktól elidegenedettnek, hanem úgy érezzük, hogy lelkünk legjava kiárad és egyesül azzal, ami környezetünkben felénk ragyog.

Ezt a két imaáramlatot képszerűen még jobban ki lehet fejezni, mint fogalmakban, ha pl. visszaemlékszünk arra, amit Jákob hatalmas, lelket megrázó éjszakai viaskodásáról beszél el a Biblia. Úgy érezzük, mintha magunk adtuk volna át magunkat a világ sokféle változatosságának, melyben lelkünk először elvesz, és nem tud magára találni. Mikor fellép az a törekvése, hogy

megtalálja önmagát Önmagában, akkor elkezdődik a magasabb rendű Én harca az alacsonyabb rendű énnel; egymást követik a le s fel hullámzó hangulatok, de aztán felküzdjük magunkat az imahangulathoz, és végül elérkezik az a pillanat, amit az elbeszélés úgy mutat be, hogy Jákob lelkének éjszakai harca elcsendesül, minden világossá és harmonikussá válik, mikor a reggeli napfény felragyog előtte. Valóban így hat az igazi ima lelkünkben.

Ha így tekintjük az imát, akkor az mentes minden babonaságtól. Akkor az ima közvetlenül a lelkünkben ható erő, amely lelkünk legjobb részét bontakoztatja ki. Ha így tekintjük, akkor az ima a misztikus elmélyülés előiskolája, mint ahogy a misztikus elmélyülés előiskolája mindannak, amit szellemi kutatásnak nevezhetünk. Már csak az ima jellegéből is világossá válik, amit már többször említettem, hogy alapjában véve a legnagyobb tévedésbe esünk, ha azt hisszük, hogy az istenit, úgy is mondhatnánk Istent, misztikusan csak önmagunkban találhatjuk meg. Ezt a hibát követték el a misztikusok és már keresztény érzületű emberek a középkorban. Elkövették, mert éppen a középkorban kezdte az imahangulatot áthatni az egoizmus, amely ezt mondatta a lélekkel: egyre tökéletesebb akarok lenni, és semmi másra nem akarok gondolni, mint erre az egyre tökéletesebbé válásra.

Alapjában véve csak ennek a pusztán belső tökéletesség utáni önző sóvárgásnak az utórezgése, amikor egy helytelen teozófiai irányzat arról beszél, hogy az ember, ha minden külső dologtól eltekint, megtalálhatja Istent saját lelkében.

Láttuk, hogy kétféle imahangulat van: az egyik felmelegíti bensőnket, a másik az alázat érzésével ismét kivezet a világba és elvezet a megvilágosodáshoz és a valódi megismeréshez. Aki így tekint az imahangulatra, hamarosan látni fogja, hogy az a megismerés, amit az értelem szokásos eszközeivel szerzünk meg, terméketlen egy másfajta megismeréshez viszonyítva.

Aki ismeri az igazi imahangulatot, a léleknek azt az önmagába való visszavonulását, amikor eloldozza magát a világ sokféleségétől, ami elvonná figyelmét, amikor összeszedi magát és átéli azt, amit úgy nevezhetnénk, hogy teljesen „be van zárva Önmagába”, teljes mértékben „Önmagánál van” és arra emlékezik, ami felülemelkedik a pillanaton, arra, ami a múltból és jövőből nyúlik bele a lélekbe, aki ismeri azt a hangulatot, amikor szélcsend és az érzékek csendje veszi körül, amikor lelkét csak a benne élő legszebb gondolatok és érzések tartják össze, amelyekre csak képes, amikor talán ezek is eltűnnek, és csak egy alaphangulat él lelkében, amely két irányba mutat: a múltból és a jövőből megnyilatkozó Isten felé, aki ismeri ezeket a hangulatokat és tud velük élni, az azt is tudja, hogy vannak a léleknek nagy pillanatai, amikor elmondhatja: most nem foglalkozom azokkal az okos gondolatokkal, amelyeket tudatosan létrehozhatok, avval sem, amit érzéseimmel tudok létrehozni; nem foglalkozom eszményképeimmel, amelyeket akaratommal alkothatok: mindezt kisépertem lelkemből. A legmagasabb rendű gondolatoknak és érzéseknek adtam át magam, azután ezeket is kisépertem lelkemből, és csak ezt a bizonyos alapérzést engedtem élni benne! – Ilyenkor sohasem észlelt új érzések ragyognak be lelkünkbe, mint ahogy a természet csodái tárulnak fel előttünk, ha tiszta szemmel pillantunk rá. Akarati impulzusok és eszmények ébrednek lelkünkben, termékeny csírák kelnek életre az ilyen alaphangulatban.

Így az imától a szó legnemesebb értelmében ilyen bölcsességet kaphatunk, amilyenre magunktól pillanatnyilag még nem volnánk képesek. Olyan érzésekre tehet képessé, amelyekre eddig még nem tudtuk magunkat ránevelni. S ha önnevelésünket még továbbvezeti az ima, akkor olyan akaraterőt adhat, amelyet eddig nem tudtunk elérni.

Ha azonban egy ilyen imahangulathoz akarunk eljutni, mindenképpen a tőlünk telhető legnagyobb gondolatoknak, legnagyobb érzéseknek és impulzusoknak kell lelkünkben életre kelniük, hogy ilyen hangulatot váltsanak ki benne. Itt újra csak azokat az imákat kell említenem,

amelyek ősidők óta a legünnepelesebb pillanatokban adattak az emberiségnek. A „Miatyánk” című kis írásomban úgy mutatom be annak tartalmát, hogy kiderül, hogy a Miatyánk „hét kérése” a világ bölcsességét foglalja magába. Lehet, hogy azt gondolják: „E kis könyv szerzője azt mondja, hogy csak az értheti meg a hét kérést, aki ismeri a világmindenség mélyebb forrásait; de a naiv ember, aki a Miatyánkot elimádkozza, hogyan juthatna el ilyen mélységekig?” Nem is szükséges, hogy eljusson. Ahhoz, hogy a Miatyánk létrejöjjön, szükséges volt, hogy a világ átfogó bölcsessége birtokában szavakba öntsék a világ és az emberiség legmélyebb titkait. De minthogy ez már benne van a Miatyánkban, ezért hat a Miatyánk szavai által akkor is, ha valaki távol áll attól, hogy megértse ennek az imának mélységeit. Éppen az a titok benne, hogy az imának a világbölcsestől kell származnia. Ezért hat akkor is, ha még nem értjük. Akkor tudjuk megérteni, ha felemelkedünk azokra a magasabb fokokra, amelyekre az ima és a misztika készít elő. Az ima a misztikára készít elő, a misztika a meditációra, koncentrációra stb. és ezután következik a tulajdonképpeni szellemtudományos munkálkodás. Nem helytálló az a kifogás, hogy mégis csak érteni kell, amit az ember imádkozik, ha azt akarjuk, hogy az imának meglegyen a kellő hatása. Ez nem így van. Ki érti egy virág bölcsességét? – és mégis örömmel lelhetjük benne. Nem szükséges, hogy behatoljunk a virág bölcsességébe, Így is öröm áradhat lelkünkbe, ha a virágot nézzük. Ahhoz, hogy virág legyen, szükség volt a bölcsességre; ahhoz, hogy gyönyörködjünk benne, nincs szükség bölcsességre. Ahhoz, hogy az ima, ha már megvan, az említett melegséget és fényt árassza a lélekbe, éppoly kevésbé szükséges a bölcsesség. Annak azonban, amit nem a világ bölcsessége hozott létre, nem lehetne meg ez az ereje. Hogy milyen mély egy ima, azt már az is megmutatja, hogy hogyan hat.

Ha arról van szó, hogy egy ilyen benne élő imának kell fejlesztenie a lelket, akkor ismételtén csak azt kell mondanunk, hogy az igazi ima minden embernek, bármilyen fejlődési vagy képzettségi fokon álljon is, nyújt valamit. A legnaivabb ember, aki esetleg semmi mást sem tud, csak magát az imát, az is engedheti, hogy az ima hasson lelkére. Ilyenkor maga az ima lehet az, ami létrehozza azokat a hatóerőket, amelyek az embert egyre feljebb és feljebb viszik. De bármily magas rendű legyen is valaki, sohasem juthat el az ima hatásának végső fokához, mert az mindig feljebb emelheti lelkét, mindig egy fokkal feljebb, mint amit már elért. A Miatyánk például olyan ima, amit nemcsak imádkozni lehet, hanem misztikus hangulatot is elő tud idézni, és magas rendű meditáció és koncentráció tárgya is lehet. Ugyanezt jó néhány más imáról is elmondhatnánk.

Magunkkal hoztunk azonban valamit a középkorból, ami bizonyos mértékben tisztátalanná teheti az imát és az imahangulatot, s ezt nem nevezhetjük másnak, mint „egoizmusnak”. Ha az ember az ima által csak saját bensejébe akar eljutni, csak tökéletesedni akar – ahogy azt a középkori szellem értelmében sokan akarták – ha az ember a megvilágosodás erejével nem akar ismét kifelé tekinteni, akkor az ima azt eredményezi, hogy az ember elkülönül, eltávolodik és elidegenedik a világtól. Ez következett be sokaknál, akik az imát hamis aszkézisre és remeteségre használták. Ezek nemcsak úgy akartak tökéletesek lenni, mint a rózsza, amely azért pompázik, hogy a kertet díszítse, hanem saját maguk miatt is, hogy lelkükben megtalálják saját boldogságukat.

Aki Istent keresi lelkében és az így talált erővel nem akar ismét kimenni a világba, az meg fogja látni, hogy az ilyen kezdet megbosszulja magát. Sok olyan írásban, melynek szerzője csak az egyik imahangulatot ismeri, azt, ami elvezet a belső meleghöz – Michael de Molinos írását is beleértve – egész különös leírásokat találhatunk mindenféle szenvedélyről, ösztönről, vad érzéki vágyakról és kísértésekről, amelyeket éppen akkor él át a lélek, amikor ahhoz intézett bensőséges imáival, akit Istenének tart, a tökéletességet keresi. Ha az ember egyoldalúan keresi Istent, egyoldalúan akar közeledni a szellemi világhoz, csak azt az imahangulatot akarja kibontakoztatni, amelyik az átvilágítottsághoz vezet, akkor a másik oldal megbosszulja magát. Ha csak azt teszem, hogy megbánással és szégyenérzettel a múltba tekintek és így szólok: „van bennem valami hatalmas, ami eddigi élményeimben nem jutott kifejezésre, most azonban azt akarom, hogy ez eltöltsön engem, hogy tökéletessé váljak”, akkor mindenesetre fellép bizonyos módon egy tökéletességre irányuló

hangulat. De a másik, a lélekben lévő tökéletlenség is fellép mint ellenerő és szenvedély és kísértés formájában mutatkozik meg.

Akkor azonban, ha a lélek belső átmelegítettségében és Isten bensőséges átérzésében valóban magára talált, és akkor Istent ismét keresni kezdi minden művében, amelyben megnyilatkozik, ha a megvilágosodásra törekszik, akkor úgy fogja találni, hogy lassanként kijut önmagából, eltávolodik szűk, egoista énjétől, lecsillapodnak belső viharai, és kigyógyul szenvedélyeiből. Ezért olyan káros, ha az imahangulatba, a misztikus elmélyülésbe vagy meditációba valami önző keveredik. Ha Istent meg akarjuk találni és azután csak lelkünkben akarjuk megtartani, akkor megmutatkozik, hogy egoizmusunk egészségtelen, hogy benne maradt lelkünk legmagasabb törekvéseiben is. S ilyenkor megbosszulja magát ez az egoista hangulat. Csak akkor gyógyulhatunk meg, ha miután Istent önmagunkban megtaláltuk, azt, ami most már bennünk van, önzetlenül kiárasztjuk a világba gondolatainkban, érzéseinkben, akaratunkban és tetteinkben.

Oly gyakran halljuk ma, különösen a rosszul értelmezett teozófia köreiből a következőket, amiktől nem óvhatunk senkit eléggé: „Istent nem találhatod meg a külvilágban, Isten benned magadban él! Hatolj csak jól be Önmagadba, ott fogod Istent megtalálni.”

Ezzel szembe kell állítanunk valamit, mert csak ez fog elvezetni a valósághoz. Egy középkori gondolkodó megtalálta a helyes kifejezést ezzel a hangulattal kapcsolatban, amely helyes, ha nem lép túl a határain. Tisztában kell lennünk azzal, hogy nem azok a dolgok a legártalmasabbak, amik valótlanak, mert a valótlanságról hamarosan kiderül, hogy valótlanság. Azok a dolgok a legrosszabbak, amelyek bizonyos feltételek mellett igazak, de ha helytelen feltételek mellett alkalmazzuk őket, akkor teljesen hamisak. Bizonyos értelemben igaz, hogy Istent önmagunkban kell keresnünk, s minthogy igaz, annál károsabb hat, ha nem tartjuk meg azokon a határokon belül, amelyeken belül kell maradnia.

Egy középkori gondolkodó a következőket mondta: „Ki keresne egy szerszámot, amit használni akar, mindenfelé kint a világban, ha nagyon jól tudja, hogy a házában van? Bolond volna, ha ezt tenné. De ugyanilyen bolond az is, aki Istent megismerésének eszközét mindenfelé kint a világban keresi, mikor pedig az a házában, saját lelkében van.” Jól figyeljük meg: Istent megismerésének eszközét mondja, nem Istent magát. Az eszköz sehol sem található meg a külvilágban. Ezt lelkünkben kell keresnünk igazi imával, meditációval, koncentrációval. S ha ezzel az eszközzel közeledünk a megnyilvánult világhoz, akkor Istent mindenütt megtaláljuk, mert ha az eszköz birtokunkban van, O kinyilatkoztatja magát mindenben a világon, a lét minden fokozatában.

Ma nem szeretik az ilyen elmélkedéseket az ima lényegéről. Az egyik oldalról ezt halljuk: „Mit változtat a világ folyásán, ha imánkban ezt vagy azt kérjük? A világ folyását szükségszerű törvények irányítják, ezeket nem tudjuk megváltoztatni.” Ha valaki valóban meg akar ismerni egy erőt, akkor ott kell keresnie, ahol van. Ma az emberi lélekben kerestük az ima erejét, és azt találtuk, hogy ez olyan erő, ami a lelket előbbre viszi. S aki tudja, hogy a világban a szellem az, ami hat – nem a fantasztikus, absztrakt, hanem a konkrét szellem –, és hogy az emberi lélek a szellem birodalmához tartozik, az azt is tudni fogja, hogy a világban nemcsak materiális erők működnek szükségszerű törvények alapján, hanem a szellemi lények összessége hat a világra akkor is, ha ezeknek az erőknek és lényeknek a működése a külső szem és a külső tudomány számára láthatatlan marad. Ha tehát imánkkal erősítjük a szellemi életet, akkor csak ki kell várnunk ennek eredményeit. Be fognak következni. Csak az fogja azonban a külső világban az ima hatásait keresni, aki előbb maga is felismerte, hogy az ima ereje realitás. Az ilyen ember a következő próbát teheti: először tekintsen vissza életének olyan tíz évre, amikor az ima erejét megvetette, amely tehát ima nélkül telt el. Azután tekintsen vissza életének olyan tízéves szakaszára, amelyben elismerte az ima erejét, és hasonlítsa össze a két évtizedet. Meg fogja látni, mennyire megváltozott élete folyása. Az erők

hatásaikban mutatkoznak meg. Könnyű az erőket tagadni, ha egyáltalán nem idézzük elő hatásukat. Ismerheti az a fény erejét, aki sohasem gyújtotta még fel és sohasem közeledett hozzá?

Hogy az ima további hatásairól beszéljünk, annak, higgyék el, egyáltalán nem jött még el az ideje. Mert korunk felfogóképessége még nem tartalmazza a szükséges elemeket annak megértéséhez, hogy egy közös imának, vagyis annak, ha egybeáradnak azok az erők, amelyek egy imádkozó közösségből fakadnak, fokozott szellemi ereje, tehát fokozott valóságos hatóereje van. De elég is az, amit ma elmondtunk, hiszen akiben egy kis megértés van iránta, az túlteszi magát azokon az ellenvetéseken, amiket ma oly könnyen felhoznak ellene.

Ezek a kifogások sok mindenre irányulnak. Ezt mondják pl.: hasonlítsanak csak össze egy mai tevékeny embert, aki embertársai hasznára van, egy olyan emberrel, aki csendes, szemlélődő, visszavonult életet él, és imával munkálkodik lelki erőin! Tétlenség fogják az ilyen embert nevezni a tevékeny szemben. – Az azonban, aki ismeri az élet összefüggéseit, azon a véleményen lesz, hogy nem egy olyan ember, aki ma vezércikkeket ír, többet használna embertársainak, ha imádkozna és lelke tökéletesítésén dolgozna – bármilyen furcsán hangzik is ez. És ezt sok más modern foglalkozással kapcsolatban is elmondhatnánk.

De az egész emberi élet megértéséhez is szükséges annak az erőnek a megértése, ami az imában éli ki magát, s amit akkor is megtalálhatunk, ha megvizsgáljuk a magasabb rendű szellemi élet egyes területeit. Ki ne tudná, aki nemcsak önző módon fogja fel az imádságot, hanem abban a tágabb értelemben, ahogy ma tettük, hogy az ilyen értelemben vett ima a művészet alkotóeleme. Van persze a művészetben egy másik hangulat is, a humor, amely a komikumban emelkedik afölé, amit ábrázol. De az is megvan a művészetben, ami imaszerűen hat: az óda, a himnusz. Még a festészetben is van olyasmi, amit úgy nevezhetnénk, hogy „festett ima”. S ki tagadná, hogy egy gigantikus dóm úgy áll előttünk, mint egy megdermedt, égre törő ima.

Az étellel való kapcsolatukban kell ezeket a dolgokat megértenünk, s akkor, ha az ima lényegét nézzük, látni fogjuk, hogy azon dolgok közé tartozik, amelyek az embert élete végességéből és mulandóságából kivezetik az Örökkévalóságba. Ezt különösen azok érezték, akik megtalálták az imától a misztikához vezető utat, mint pl. a ma említett Angelus Silesius. Mikor misztikus lett, misztikus gondolatainak bensőséges igazságát és csodálatos szépségét az ima előiskolájának köszönhetette, amely hatalmas erővel hatott lelkére. Mi is az tulajdonképpen, ami minden olyan misztikán átáramlik és átragyog, mint az Angelus Silesiusé is? Nem más, mint az örökkévalóság hangulata, amire az ima készít elő. Minden imádkozó megsejthet valamit ebből a hangulatból, aki az ima útján eljutott először a valódi belső nyugalomhoz és bensőségességhez, azután pedig ahhoz, hogy ismét megszabaduljon önmagától. Mindenki megsejthet valamit ebből a hangulatból, amely arra készíti az embert, hogy a múlt pillanatból feltekintsen az örökkévalóságba, mert összeköti lelkünkben a múltat, a jelent és a jövőt.

Akár tudja az imádkozó ember, akár nem: mikor imáját Istene felé küldi, akkor gondolatait, érzéseit és szavait, amelyekbe imahangulatát önti, az örökkévalóságnak az a hangulata hatja át, ami Angelus Silesius szép soraiban él. Hadd fejezzük be mai szemlélődésünket ezekkel a sorokkal, amelyek édes isteni aroma gyanánt benne élhetnek minden igazi imában, ha gyakran öntudatlanul is:

Magam vagyok az örökkévalóság, ha az idő kerekét nem űzöm,
Istent magammal, magamat Istennel csendben összefűzöm.